

ОДБОР ЗА СТАНДАРДИЗАЦИЈУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Кнеза Ми Комисија за односе с јавношћу и
решавање неодложних питања

Ком. бр. 7 _____ од 22. 6. 2015. године
Кнеза Михаила 36, 11000 Београд, Србија

e-mail: isj@isj.sanu.ac.rs

Телефон: +381 11 2180-248

Тел/факс: +381 11 2183-175

Број: Сл.

Датум: 30. 6. 2015.

ОДЛУКА

На основу расположивих чињеница мислимо да предност треба дати именици *читалац* и да споменик треба да се зове Споменик београдском читаоцу.

Образложење

Није спорно да именице на *-ач* у српском језику служе за грађење *nomina agentis*, па би и именица *читач* могла да се употреби са значењем *лице које чита*. Ипак, наш задатак је био да проценимо којој именици треба дати предност у конкретном случају, а сви подаци указују на чињеницу да предност треба дати деривату *читалац*.

Именица *читач* се у савременом српском језику последњих година све више специјализује за именовање предмета који служе за читавање. Довољно је укуцати ову именицу у претраживачу *Гугл* и појавиће се следећи појмови: *читач електронске саобраћајне дозволе*, *читач електронске личне карте*, *читач бус-плус картица*, *биометријски читач*, *читач електронских књига* итд. Није редак случај у српском језику да се именице које имају исту мотивну реч а различите суфиксе временом семантички разједначе и постану пароними (исп. нпр. *спасилац на базену* – *спаситељ душа*). На тај начин употреба лексема се прецизира, што треба подржавати, јер је то начин лексичког богаћења и утанчавања, прецизирања српског језика.

Није без значаја имати у виду да се слична појава дешава и у другим словенским језицима. Као пример узећемо руски као источнословенски језик, пољски и чешки као западнословенске језике и бугарски као јужнословенски језик. У њима, као и у осталим словенским језицима, по правилу су се различити деривати глагола *читати* специјализовали за категорије *nomina agentis* и *nomina instrumenti*. У руском језику именица **читатељ** означава вршиоца радње (и одговара српском *читалац*), док се именица **читник** појављује у улози *nomina instrumenti* (и одговара српском *читач*). Руски језик је богатији могућностима од српског јер поседује још једну могућност, а то је дериват **чтец**, који означава особу која чита за друге (што такође одговара српском *читач*). У пољском језику, дериват **czytelnik** означава вршиоца радње, а **czytnik** инструмент за читавање. У чешком

језику постоји **čtenář** (nomina agentis) и **čtečka** (nomina instrumenti). У бугарском језику **читател** спада у nomina agentis, а **четец** у nomina instrumenti.

Из овога закључујемо да у словенским језицима деривати глагола *читати* специјализују значења, што би могао бити разлог да се потрудимо да у српском језику очувамо процес који је већ сам по себи успостављен, а то је да се *читалац* везује за категорију nomina agentis, а *читач* за категорију nomina instrumenti.

Један од показатеља укореењености неке лексеме или њеног значења у лексички систем јесте и развој деривационог гнезда. Пошто се именица *читалац* много чешће него *читач* користи за означавање лица које чита, она је развила деривационо гнездо чији су деривати формирали значења која су такође у вези са човеком као читаоцем. У то гнездо спадају лексеме: *читалачки* (*који се односи на читаоце*), *читалаштво* (*скуп читалаца, читаоци, читалачка публика*), *читаоница* (*просторија одређена за читање*). Од именице *читач* настала је само лексема *читачки* (*који се односи на читаче, читалачки*). Деривација показује очигледну доминацију именице *читалац* у односу на *читач* у означавању човека као вршиоца радње.

Чак и када се односи на човека, именица *читач* неупоредиво чешће означава особу која чита наглас, за друге, можда и механички (без разумевања прочитаног јер чита другоме у својству спикера). Ово семантичко својство именице *читач* већ дуго постоји у српском језику. Уочио га је још Александар Белић давне 1936. године, анализирајући грађу за Речник САНУ, која садржи материјал још из друге половине XIX века. Вероватно је управо семантичка црта механичког читања, читања без разумевања, изазвала све раширенију појаву у савременом српском језику да се различити апарати називају *читачем*. Због тога би се пажљивом и тананом семантичком анализом именице *читач* када означава особу која чита могао докучити одређени степен пејоративности у конотацији. Оваква конотација ће се временом само појачавати пошто на све стране расте број читача-апарата, а то би могло негативно утицати на смисао постављања споменика. Смисао је да се укаже почаст мислећем читаоцу, љубитељу књиге, а не особи која се може изједначити са инструментом за читање.

Београд, 20. VI 2015.

Нацрт текста одлуке припремила је проф. др Рајна Драгићевић.